

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ULUSLARARA

Türklük
Bilgisi

SEMPOZYUM

25-27 NİSAN 2007
ERZURUM

biraz da hiciv barındıran bir söyleyişi vardır. Onun üslûbuna tesir eden önemli unsurların biri de yöreselliklerdir.

Kaynaklar

- AZAMAT, Nihat (2002), *Kilisli Abdullah Sermest*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 26.
- BAŞÇILLAR, Seyfettin, *Kilisli Divan Şairleri Antolojisi*, İstanbul: Kilis Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- ÇANTAY, Hasan Basri (1957), *Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i Kerim*, C. I-III, İstanbul.
- YAVUZ, Kemal vd. (1992), *Evlialar Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları, C. 3.
- ÇÜZEL, Abdurrahman (1981) *Kaygusuz Abdal*, Ankara: Kültür Bakanlığı, *İslam Alimleri Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yayınları, C. 2.
- KONYALI, İbrahim Hakki (1968), *Abideleri ve Kitabeleri ile Kilis Tarihi*, İstanbul. *Milliyet Gazetesi* (4 Ağustos 1989).
- Son Havadis Gazetesi* (20 Haziran 1965).
- ŞAHİN, Abdullah (1999), *Kilisli Abdullah Sermest Tazebay Divanı*, Ankara: Uygur Tazebay Yayını.
- YILMAZ, Mehmet (1992), *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

KİLİSLİ ABDULLAH SERMEST TAZEBAY (D. 1819 - Ö. 1882) VE DİVANI

1819 yılında doğan Abdullah Sermest'in küçük yaşlarda annesiz ve babasız kalması akrabalarının olmaması nedeniyle babasının arkadaşları tarafından büyütülmesi, İbrahim Paşa'nın Kilis'i işgalinden sonra onu da Mısır'a asker olarak göndermesi gibi durumlar onun dine ve tasavvuf meylinde önemli etkenlerdir. Divanından başka tıp ve Siffin Vakası ile ilgili kaybolan iki eseri daha vardır. Divanının 4 nüshasına ulaşılabilmektedir. Bütün şiirlerinde aruz vezni kullanır. Sermest, gazel şairidir. Divanında 96'sı Türkçe, 13'ü Farsça, 1'i Arapça olmak üzere toplam 110 gazel, 1'i Farsça 2 müstezat, 2 muhammes, 3 terci-i bend, 3 müseddes, 1 müsemmen, 1 Farsça nutuk ile nazm ve müfredler vardır. Ayrıca divanında 1 de Haki'ye tahmisi vardır. Çazellerin pek çoğu ilahi bir vecd halinde yazılmış gibidir.

Anahtar Kelimeler: Kilis, Taşavvuf Edebiyatı, Divan, Abdullah Sermest Tazebay

ABDULLAH SERMEST TAZEBAY FROM KILIS (D. 1819 - Ö. 1882) AND HIS DIVAN

The important factors in Abdullah Sermest's tendency to religion and mysticism are the loss of his parents at an early age after his birth in 1819, his upbringing by his father's friends as he doesn't have any relatives and his assignment to Egypt as a soldier by Ibrahim Pasha after he conquered Kilis. Apart from Divan, he has two other works on medicine and Siffin Case, which got lost. Only four copies of Divan were found. Sermest is a gazahl poet, using aruz foot in all his poems. Divan contains 110 gazahls, 96 of which are in Turkish, 13 of which are in Persian and one of which is in Arabic. It also includes 2 mustezat, one of which is in Persian, 2 muhammes, 3 terci-i bends, 3 müseddeses, 1 müsemmen, 1 oration in Persian as well as verses and müfreds. Besides, there is also one Haki in this divan. Most of the gazahls are written in a sacred entrancement.

Key Words: Kilis, Mystic Literature, Divan, Abdullah Sermest Tazebay

"ÇIKMAZ AYIN SON ÇARŞAMBASI" DEYİMİNE OLUMLU BİR BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞENEL*

Deyimler anlatıma akıcılık kazandırmak amacıyla iki veya daha çok sözcüğün anlamları dışında bir araya gelip kalıplaşması sonucu oluşmuş sözcük gruplarıdır. Kısa ve öz anlatım araçları olan deyimler, geçmişten günümüze gelen kültürel miras unsurlarıdır.

İki veya daha çok kelimeden kurulu anlam dolu bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi en etkili biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil yapıları gramer unsurlarıdır.¹

Deyimler, hazır anlatım gücüne sahiptir. Deyimler de atasözleri gibi insanoglunun anlatım gücünü etkili kullanma ve az sözle çok şey anlatma ihtiyacını karşıladıkları için yüzyıllarca boyunca nesilden nesile, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Bizden önceki nesillere de aktararak sonraki yüzyıllarda da yaşamaya devam edecektir.

Deyimlerde anlam kalıplaşması söz konusudur. Deyimi oluşturan sözcüklerin bazen birini de hepsi gerçek anlamları dışında kullanılır. Bu anlamlara mecazlar, teşbihler ve mübaleğalar da eşlik eder: Nohut oda, bakla sofa, gözden düşmek, göze girmek, göge merdiven çıkmak, iki kanat bir kuyruk, kendi başına buyruk, armut piş, ağzıma düş, ağzımı bıçak açmamak, baldırı çplak, boynu bükük, haptı yutmak, papucu dama atılmak...vs

Bunların yanı sıra bazı deyimlerde, deyimi oluşturan sözcükler gerçek anlamlarını yitirmişlerdir: Çoğu gitti, azı kaldı, adet yerini bulsun, kimi kimsesi yok, yükte hafif, hada ağır vb.

Deyimler hazır şekil, tekniktir, anlatım gücüdür, anlatım kalıbıdır. Deyimler de atasözleri gibi her milletten kendi öz malı olma özelliğini taşır.²

Deyimler milli ve kültürel değerler taşırlar, ait oldukları toplumların geleneklerini, göreneklerini, inanışlarını, kültürel ve toplumsal değerlerini yansıtır. Her deyim kullanıldığı toplumda anlam kazanır. Meydan okumak, tefe koymak, çileden çıkmak vb.

Zamanla bildiğimiz anlamlarının dışında kullanılan deyimler de göze çarpmaktadır. Örneğin:

"Ziftlenmek: Bir işten kendisine yolsuz olarak menfaat temin etmek anlamı ile kullanılmıştır.

Gözden sürmeyi çekmek: Vaktiyle İstanbul'da Kasımpaşa'da kayık yapılan yere "göz", kayık tahtalarını da "sürme" adı verilmiştir. Fırsatı kaçırmayan bazı açık gözler kayık odalarından tahta aşırırmışlar.³

Balta olmak: Sırnaşmak, birinden sürekli bir şey istemek.⁴

"Çıkamaz Ayın Son Çarşambası": "Belirsiz ve uzak zaman"⁵ anlamındadır. "Çıkamaz Ayın Son Çarşambası" deyimini günlük hayattaki kullanımlarına şöyle bir bakalım:

Hüseyin HATEMİ, "Yeni Kopenhag Kriterleri" başlıklı yazısında, Danimarka'da yayınlanan karikatürleri ve ortaya çıkan 'karikatür krizini' irdelemekte, Avrupa'nın ahlaken çöktü-

*Kafkas Üniv. Fen-Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. İKARS, msenel@kafkas.edu.tr

Sükrü ELÇİN, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1993, s.642

Vecihe HATİPOĞLU, "A. Sermest'in Deyimleri", *Türk Dili Dergisi*, 1964, S. 152, s.468-471

Sükrü ELÇİN, *age.*, s.650-651

Mengüç KIRBAŞ, *Deyimler Sözlüğü*, Koza Kitap Kırtasiye Yayıncılık, Ankara 1991, s. 38,231

http://kalem.biz/deyimler.asp1, 11.04.2007 , http://tr.wiktionary.org, 11.04.2007

günü vurgulamakta, Baviera Başbakanı Stoiber'in AKP'nin Avrupa Muhafazakar partisi içinde sadece gözlemci statüsünde kalacağını söylemesine dikkat çekmekte ve "Çerekele Başbakanının partisi 'üye' olarak kabul edilirse, Türkiye'nin AB'ye üyelik şansı da yükseliyor. Demek oluyor ki, 'AB adaylığımız', bize sadece 'çıkamaz ayın son çarşambasında' AB'ye katılım şansından başka bir şey sağlamıyor... AB'nin Kopenhag Kriterleri'ne dahil oldu. Kopenhag'ın da Kriterlerini de başlarına çalsınlar." eleştirisini yapmaktadır."Yeni Şafak", 11.04.2007

"Kim istemez canım televizyon kutularının karşısında gerine gerine uzanıp gevşek geveceği patlamış mısır pardon popcorn yemeyi kim istemez ? Ahh o seçimler yok mu ! o seçimler Bizler aptal aptal oy verdikçe onlarda bizim aklımızı oyu oyuverdiler. Aldığımız aptalca çokca namaz kılmaya kalkmaz isek mesele kalmayacak gibi. Ama hiç de ümidim yok gibiydi. İstediğimiz landik mı yok canım. Şakanın sırası mı ! Balık hele bir kavağa çıksın ! Çıkmaz ayın son çarşambası da gelince belki ! Heyy yahu ne biçim temenni bu ! Ben bunları göremeyecek mi yim ? Ehh ne yapalım bunları görüp ilk gelene anlattırız biz de."

Ahmet Cevat Şüküroğlu <http://www.amatorceedebiyat.com/eser.asp?id=16>, 11.04.2007

"Daha önemlisi, Başbakan Çiller'in 1995 Çümruk Birliği kararındaki şaibeli davranışlarının sonrasında bile "Türkiye alınmadan Kıbrıs Cumhuriyeti alınmaz" diyen Türkiye, bu kez, Yönetimi'nin tam üyelik görüşmeleri için tarih verilirse, adaylık uğruna susup durumu kabullenemeyecek mi? Üstelik, adada çözün. varılmadan ve Ankara'nın tam üyeliği çıkmaz ayın son çarşambasında gözükürken!"

Mümtaz Soysal: Avanaklığın zirvesi
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/11/24/158830.asp>, 11.04.2007

(Kanat Atkaya'nın Hürriyet'teki yazısından, 2005-07-01 16:48:29)

Hürriyet yazı işlerinde kariyer yapabileceğime inandığım tek bir gün olmuştu. O günün şakayla karışık da olsa Ertuğrul Özkök ve Fikret Ercan'ın bulunmadıkları günlerde (Böyle günler çıkmaz ayın son çarşambası da diyebilirsiniz, çünkü ikisinin birden yok olması imkansızdır) sayfa güzeline benim seçebileceğim söylendiği gündü.

<http://www.kodadimedya.com/detay.php?id=3318>, 11.04.2007

ANKARA, 14/10(BYE)--

Dış basında Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere değinen 13 Ekim 2005 tarihli haber yorumlarından yapılan alıntılar aşağıda sunulmaktadır:Kurier: "HC Strache Halk Oylaması Yapıyor": "Türkiye ile müzakereler başladı. Burada kaybeden, kendi hükümeti tarafından yarı bırakılan, kendisine ihanet edilen ve satılan Avusturya oldu. Başbakan Schüssel ve Dışişleri Bakanı Plassnik Avusturyalılara kötü bir komedi sergileyip ülkemizi bütün dünya kahınlığında önünde gülünç duruma düşürdüler. Halbuki Schüssel açıkça hayır diyerek, tarihe geçecek devlet adamı olabilirdi. Şimdi ise Avusturyalılara tiyatro oynayan ve ülkesinin çıkarlarını korumak yerine, Brüksel tarafından okşanmayı tercih eden, kendi kendine hayıran, kaotik Başbakan olarak hatırlanacak. FPÖ Türkiye'nin AB'ye katılımına açıkça karşı çıkan teklifi, çünkü Özgürlükçüler vatanımızı korumak istiyor ve vatandaşlarımızı gereksiz yere tehlikeye maruz bırakmak istemiyor. Bu yüzden diyoruz ki: Türkiye ne coğrafi, ne tarihi, ne de kültürel açıdan Avrupa'nın bir parçası değil. Bugün de, yüzyıl geçse de olmayacak. FPÖ Başbakanı Strache bu yüzden çıkmaz ayın son çarşambasında değil, hemen halk oylaması yapıyor istiyor. Avusturya Anayasası'nda 'Adaletin yolu halktan geçer' diye yazıyor. Bunun ne

ane de Schüssel ile bir ilgisi var. Schüssel yeniden taban ile temasa geçse ve halkın görüşünü iyi olur. 'İnsanların neyin doğru neyin yanlış olduğunu gayet iyi bildiklerinden' emin olan HC Strache, 'Türkiye'nin AB'ye katılımı yanlış ve Avusturyalılardan büyük bir çoğunluğu tarafından reddediliyor.' diyor. FPÖ halkı sırtından vurmuyacak ve halk oylaması yapılması için karar edecek. Strache, katılımdan sonra gelecek olan muazzam göç dalgasının en çok sıkıntısını gelecek olan Avusturya, öncelikle de Viyana halkının güvenliği ve geleceği için çaba harcayacaktır.(...)"(13/10)

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/avrupabirligi/2005/10/14x10x05.htm>, 11.04.2007

Çörüldüğü gibi bu deyim hiç gelmeyecekmiş ve hiç olmayacakmış olaylar için kullanılmaktadır. Yukarıdaki örneklere de bu açıkça görülmektedir.

Aslında "Çıkmaz ayın son çarşambası" yılın bilinen, belirli bir zamanıdır. Bu zaman dilimi ile işaret edilen, Nevruzdan (21 Mart) önceki Çarşamba günüdür.

"Çıkmaz ay" ifadesiyle de ayın, başka bir aya çıkmadığı anlatılmıştır. Çünkü, Nevruzla birlikte yeni bir yılın başlaması söz konusudur. Dolayısıyla "çıkamaz ay" yeni bir yıla değil, yeni bir yıla çıkmaktadır, ulaşmaktadır.

21 Mart gününe tekabül eden Nevruz, Türk cumhuriyetlerinin yanı sıra İslâm aleminde, İran'da ve hemen hemen tüm Avrasya'da yeni bir yılın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

İnsanoğlunun zamanı değerlendirmek için kurduğu sisteme "takvim" diyoruz. Çüneş Ay sisteminin hareketi esas alınarak takvimler icat edilmiştir.

İnsanların hayatlarında takvim gerekli bir kültürel unsurdur. Çeçimlerini toprağa bağli olarak sürdüren Türkler, genellikle yazın, baharın başlangıcı ile sürülerin otlağa çıkarılması, çiftçilik yapanların ekin dönemlerinin başlaması için geleneklerine uygun olan bir takvim kullanmışlardır.⁶

Bilinen en eski Türk takvimi, 12 Hayvanlı Takvim'dir. Çüneş yılı esas alınarak hazırlanmış olan 12 Hayvanlı Türk Takviminde "21 Mart " "yıl başı" olarak kabul edilmektedir. Nevruz olarak bilinen "yeni yılın başlangıcı, yıl başı" günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

Nevruz, baharın gelişini, tabiatın uyanışını sembolize etmektedir. Bunun yanı sıra insanlar tarafından yok edilme tehlikesiyle yüz yüze kalan Göktürklerin, Ergenekon'a göçmelerinde, burada yüzyıllar boyunca kalmaları, gelişip güçlendikten sonra demir dağları eriterek yayılma ve geri dönüp, yeniden millet olmalarını ilan etmeleri de aynı güne rastlamaktadır. Nevruz yeniden millet oluşun kutlandığı bir bayram olarak da yaşamaktadır.

"Nevruz'dan önceki dört çarşamba kutsal sayılmaktadır. Bu çarşambalara "ilahî çarşambalar(yılın son çarşambaları)" denilmektedir. İlk Çarşamba "Su Çarşambası"; ikinci "Od Çarşambası", üçüncüsü "Yel Çarşambası"; dördüncüsü "Torpag Çarşambası ya da Ahir Çarşamba(son Çarşamba)dır.

Bu çarşambalar, bir nevi Anadolu halk takviminde görülen ve şubat ayının ikinci yarısında itibaren, önce havaya, sonra suya, sonra da toprağa düşerek onların ısınmasını sağladığı "temre" ile büyük benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan "ilahî çarşambalar" insana hayat veren "anası-ı erbaa"dan başka bir şey değildir.⁷

⁶ Halice Emel YAŞA, "Türklerde Takvim İhtiyacı", Yeni Avrasya Dergisi, Mart-Nisan Sayısı, 2000

⁷ Şimşek, "Azerbaycan Kültüründe 'İlahî Çarşambalar' ve Eski Türk Dini ile Paralellikleri", Türk Kültüründe Nevruz/IV. Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri (15-16 Mart 2002, Diyarbakır), Ankara 2002, 162

"Eski inanışlara göre insana fayda vermeyen "ölü" hesap edilirdi. Mehz mehz torpağın mehsul vermesini "dayandırması onun "donması" insanın en zaruri ihtiyaçlarından mahrum olması gibi derk edilirdi. Yiğilən ezuge ehtiyatı tükendikçe mehz mehz da torpağı oyatmaq, ekmek arzusu artırdı. Torpag ise birden bire "dirilmirdi", oyanmırdı, oyanması üçün su, istilik (od,günes) ve yel(hava) lazım idi. Ele bu arzu işle bağlı hale gelirdi. Gedimden hemin dört unsurla elagedar özünü zengin adet-en'ene, e'tigad ve ayinlerini yapardı. Teze ilin başlamasın dört hefte galmış, bu ayın ve etigadlar icra olunmağa başlanmırdı. Bu çarşambaları her birinde tabiatın dört unsuru canlandırılmıştır.

Bu kutlamalar, salıyı çarşambaya, bağlayan gece yapılır ve bu geceye "çarşamba gecesi" denilir. Kutlamalarda özellikle çarşamba'nın esas alınmasını da şöyle açıklayabiliriz: "Tahvili" yani yıl değişimi, yeni günün başlamasıyla ilgili olarak çeşitli inançlar görülmektedir. Zengezur'da yıl değişimi "il tahvili" çarşamba gününden itibaren hesap edilir.⁹

Salıyı çarşambaya bağlayan son çarşamba gecesine "ahir çarşamba" veya "ahir çarşamba günü" denilir. Ahir çarşamba (son çarşamba) Nevruz'un en kutsal günü kabul edilmektedir. Çarşambaya "yıl çarşambası, torpak çarşambası de denilmektedir.¹⁰ Nevruz'un en önemli, en görkemli, en canlı kutlamaları bu gün yapılır ve insanların yokluktan kurtuldukları gün olarak adlandırılır.

Azerbaycan kültüründe bu durum bir efsane ile de açıklanmıştır. "İnsanlar sıkıntı içinde oldukları bir günde sel, ateş ve yel "Torpag Hatun"un yer altındaki mabedine giderler. Yatmakta olan "Torpag Hatun"u uyandırıp insanların çektiği sıkıntıları anlatırlar. "Torpag Hatun":

"İnsanları felakete salan, kendi felakete düşer" diyerek yerinden kalkar, sel, ateş ve yel ile verir:

"Zemzem geldi, ateş geldi, yel geldi.

"Teze ömür, teze mehsul, il geldi." sözlerini söyleyerek yeryüzüne çıkar. İşte o gün "ahir çarşamba" veya "ahir çarşambasıdır."¹¹

Son çarşamba, ataların ruhları için de merasimler yapılır. İnanışa göre ,o gün ölmüş olan ataların ruhları gelip evlerin bacalarına oturarak gün doğana kadar evlatlarının gidişatını kontrol ederlermiş. Onun için büyük eğlenceler yapılır ki, ruhlar evlatlarının iyi halini görüp huzur bulsunlar diye."¹²

Ahir çarşamba günü herkesin neşeli olması, iyi sözler söylemesi, karşılıklı saygı ve sevgi ortamının kurulması, herkesin dikkatle uyması gerekli kurallardan oluşur. Bu günü insanların iyi bir şekilde geçirebilmeleri için gayet neşeli, iyi niyetli, temiz olmaları gerektiği ileri sürülmüştür. Aksi halde bu günün insana felaket getireceği inanılmaktadır.¹³

Nevruz günü, iyilik ve bereketi temsil eden baharla, kötülük ve sıkıntıyı temsil eden kışın mücadelesidir. Bu yüzden ilk ve son çarşamba günleri töre gereği yapılmaması gereken işlerin yapılması, yerine getirilmesi gerekenlerin de ihmal edilmemesi

gerekli olan işlerin yapılması, yerine getirilmesi gerekenlerin de ihmal edilmemesi baharın gelişini kolaylaştıracağına inanılır. Bu günler uğur, saadet, bolluk için kaçınılmaması gereken günlerdir. Bu güne özgü özel yemekler hazırlanır. O gün kin, nefret, kan, husumet şöyle dursun kötü söz sarf edilmesi bile Nevruz'a saygısızlık sayılır.¹⁴

Son çarşamba gününün iyi geçirilebilmesi için neşeli, iyi niyetli ve temiz olmalarına dikkat edilir. Bunlar yapılmazsa felaket ve sıkıntılar getireceğine inanılır.¹⁵ Bu gün fakir fukaraya yardım edilirse yılın bolluk bereket içinde geçeceğine inanılır. Ahir çarşamba gecesi misafir ağırlamanın önemi çok büyüktür. Misafir ağırlamanın o eve bolluk ve bereket getireceğine inanılır.¹⁶

Azerbaycan'da eve bereket gelmesi gayesi ile Nevruz'dan önceki çarşamba (Ahir Çarşamba) günü bol miktarda yemek pişirilir ve bu yemek akraba ve komşularla birlikte yenir. Ayrıca eve gelen her misafire sofraya konulur. Bu gelenek Kars'ta da devam ettirilmiştir.¹⁷

Kazak geleneklerine göre bu günde birbirine küs olanların barışmaları gerekir. Kavgalı, küslü geçen yılın kışla bitmesi gerekiyor. Aydınlık, nurlu, iyilikle dolu zamanda artık kötülüğe yer yoktur. "Ulus günü önüne gelse, dedesinin suçunu bile affet denilir."¹⁸

Aslında "Çıkılmaz ayın son çarşambası" yılın bilinen, belirli bir zamandır. Bu zaman dilimi ile işaret edilen, Nevruzdan(21 Mart) önceki Çarşamba günüdür.

"Çıkılmaz ay" ifadesiyle de ayın, başka bir aya çıkmadığı anlatılmıştır. Çünkü, Nevruzla birlikte yeni bir yılın başlaması söz konusudur. Dolayısıyla "çıkılmaz ay" yeni bir aya değil, yeni bir yıla çıkmaktadır, ulaşmaktadır.

Verdiğimiz bilgilerden hareketle "çıkılmaz ayın son çarşambası", Nevruzdan önceki son çarşambadır diyebiliriz. Bu gün yılın en bereketli günüdür. Herkesin töre gereği birbirine iyi muamele etmek mecburiyetinde olduğu, küslerin barıştığı kutsal sayılan bir gündür. Bu gün atalarının ruhunu şad etmek için, insanlar düşmanlarına dahi iyi davranıp, ellerindeki bütün imkanları seferber edip, olmayacak şeyleri bile olabilir kılmak için çabaladıkları gündür.

Diyebiliriz ki, "çıkılmaz ayın son çarşambası" deyimini, hiç gelmeyecek olan bir zamanı değil, yılın var olan, belirli ve en olumlu zaman dilimini ifade etmektedir.

Kaynaklar

- AHUNDOV, Ehliman, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri* (Akt: Semih Tezcan), TDK Yay., Ankara 1994
- ÇAY, Abdülhaluk M., *Türk Ergenekon Bayramı*, Ankara 1996

⁹ Abdülkadir Yuvalı, "Nevruz Bayramı ve Çarşamba Günleri", *Türk Kültüründe Nevruz*, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:100, Ankara, 1995.s.58

¹⁰ Azad NEBİYEV, *ages*, 47

¹¹ H.Vedal DEMİRTAŞ, *Nevruz*, Atatürk Kültür Merkezi Yay.,Ankara 1998 s. 45, Ahmet ÖZMEN, "Kars Yöresinde Nevruz Bayramı", *Bilge Dergisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., No:8, Ankara 1998.s.6

¹² Ali Rıza ÇÖNÜLLÜ, "Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi", *Bilge Dergisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1997,S. 11, s.8

¹³ Şakir İBRAYEV, "Kazak Folklorunda Nevruz", (Akt. Medine Ahmetova), *Nevruz ve Renkler*, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni, Atatürk Kültür Merkezi Yay, S:116, Ankara 1996.s.190

¹ Azad NEBİYEV, *İlaxır Çarşambaları*, Bakü 1992 (Akt. Kadir İnan Bilgir, Basılmamış Lisans Tezi, Kars 1999),s. 15

² Ehliman AHUNDOV, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*(Akt: Semih Tezcan), TDK Yay., Ankara 1994, s.436

³ Abdülhaluk M. ÇAY, *Türk Ergenekon Bayramı*, Ankara 1996,s.234

⁴ Esma ŞİMŞEK, *age.*, s.167

⁵ Azad NEBİYEV, *age.*,s.46

⁶ Ehliman AHUNDOV, *age.*, s. 434-435

- DEMİRTAŞ, H.Vedat, *Nevruz*, Atatürk Kültür Merkezi Yay.,Ankara 1998
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1993
- GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, "Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi", *Bilge Dergisi* , Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1997,S. 11, s.8-10
- HATİPOĞLU, Vecihe, "Atasözleri ve Deyimler", *Türk Dili Dergisi*, 1964, S. 152, s.468-471
http://kalem.biz/deyimler.asp!, 11.04.2007 , http://tr.wiktionary.org, 11.04.2007
- İBRAYEV,Şakir ,*"Kazak Folklorunda Nevruz"*, (Akt. Medine Ahmetova), *Nevruz ve Renkleri* Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöeni, Atatürk Kültür Merkezi Yay, S:116, Ankara 1996,s.189-198
- KIRBAŞ ,Mengüç, *Deyimler Sözlüğü*, Koza Kitap Kurtasiye Yayıncılık, Ankara 1991
- NEBİYEV, Azad, *İlahır Çerşenbeler*; Bakü 1992 (Akt. Kadir İnan Bilgir ,Basılmamış Lisans Tezi (1999)
- ÖZMEN,Ahmet, "*Kars Yöresinde Nevruz Bayamı*", *Bilge Dergisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., No:8, Ankara 1996,s.6-8
- ŞİMŞEK, Esmâ, "*Azerbaycan Kültüründe "İlahır Çerşenbeler" ve Eski Türk Dini ile Paralellikleri*", *Türk Kültüründe Nevruz*, IV. Uluslar Arası Bilgi Şöeni Bildirileri (15-16 Mart 2002, Diyarbakır), Ankara 2002,s. 161-172
- YAŞA, Hatice Emel, "*Türklerde Takvim İhtiyacı*", *Yeni Avrasya Dergisi*, Mart-Nisan Sayısı, 2000
- YUVALLI, Abdülkadir, "*Nevruz Bayamı ve Çarşamba Günleri*", *Türk Kültüründe Nevruz*, Uluslararası Bilgi Şöeni Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:100, Ankara, 1998, s.60

"ÇIKMAZ AYIN SON ÇARŞAMBASI" DEYİMİNE OLUMLU BİR BAKIŞ

Deyimler, gerçek manasından az çok farklı bir mana taşıyan iki veya daha fazla kelimele oluşan kalıplaşmış sözlerdir. Deyimler sahip oldukları bazı niteliklerle atasözlerinden ayrılır. Deyimler müstakil ve klişeleşmiş kelime gruplarıdır .

Bu çalışmamızda Türkçe'nin söz dizimi içinde kendine has nitelikleriyle nadide bir yer kaplayan deyimlerimizden "çıkılmaz ayın son çarşambası" deyiminin yanlış veya olumsuz kullanılarak zandığı anlam değişikliğini ele alacağız. Böylece olumsuz anlam taşıdığı sanılan bu deyimnin aslında olumlu bir anlama geldiğini kanıtlarken, "çıkılmaz ayın son çarşambası" deyiminin Türk kültürü içerisindeki yerini de belirteceğiz

Anahtar Kelimeler: Çıkılmaz Ayın Son Çarşambası, deyim ,olumlu

THE AFFIRMATIVE VIEW TO PHRASE "THE LAST WEDNESDAY OF THE DEADLOCK MONTH"

The phrases are a steady combination of words and have metaphorical meaning. In accordance with some peculiarities they distinguish from proverbs, because they are mould and apart from other combination of words.

In this research we'll investigate the meaning changes of phrases, what has its our originality in the syntax. Also we'll try to convince that the phrase "The last Wednesday of the deadlock month" has a positive meaning in spite of false conviction that it is in negative notion. In this article is defined the position of above mentioned phrase in the history of Turkish culture.

Key Words: The Last Wednesday Of The Deadlock Month, phrase, affirmative

TÜRK TİYATRO EDEBİYATINDA ESKİ TÜRK YURLARI

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL*

1. Giriş

Türk edebiyatı, siyasî, sosyal ve özellikle tarihî konuların edebî eserler vasıtasıyla değerlendirilmesi noktasında oldukça yetersizdir. Bizde tarihî meselelere yaklaşım, çağdaş edebiyatlarla karşılaştırıldığında bunu rahatlıkla görebiliriz. Bunun bir eksiklik olduğunu kabul etmekle birlikte, özellikle Tanzimat'la başlayan Modern Türk tiyatrosunda sosyal, siyasî ve tarihî meselelere diğer edebî türlerden daha fazla ilgi gösterildiğini söyleyebiliriz. Başta Nâzımî, Kemal ve Abdülhak Hâmit olmak üzere birçok sanatkar, yazdıkları tiyatro eserlerinde, Türk ve İslâm tarihinden hareketle hem tarihe hem de kendi devirlerine ait olaylarla ilgili değerlendirmeler yapmışlardır.

Özellikle Meşrutiyet ve Cumhuriyet tiyatrosunda ya tamamen veya kısmen kaybedilen *Eski Türk Yurtları* ele alınmış; zaman zaman buraların hangi şartlarda ele geçirildiği de anlatılarak, *Eski Türk Yurtları*'nin kaybedilmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Biz, bu çalışmamın sınırları içinde, *Eski Türk Yurtları*'ni değişik cephelerden ele alan yirmi beş oyunu kısaca değerlendireceğiz.

2. Tiyatro Edebiyatımızda Eski Türk Yurtları

Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde kaleme alınan oyunlarda başta Kıbrıs olmak üzere Kırım, Çirit, Balkanlar ve Trablusgar'ı kaybetme sebepleri üzerinde durulmuş, bugün önemli bir kısmı elimizde olmayan bu topraklarda Osmanlı Devleti'nin uyguladığı politika eleştirilmiş, zaman zaman bölge halkının Osmanlı Devleti'ni nasıl arkadan hançerlediği anlatılmıştır.

2.1. Kıbrıs

Bu oyunlar içinde Kıbrıs'ı anlatan eserlerin büyük çoğunlukta olduğu görülmektedir. Birçoğu 1974 Kıbrıs Barış Hareketi üzerine kaleme alınmıştır. Oyunlarda daha çok Kıbrıs Savaşı'nı hazırlayan sebepler üzerinde durulmuş; Rum ve Yunanlıların Türk nüfusa uyguladığı zulümler anlatılmıştır. Özellikle Türk kahramanlığını ve bölge halkının özgürlüklerini kazanmaları adına verdikleri büyük mücadeleleri ön plâna çıkaran oyunların yanında, Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethini ve 1960'lı yıllarda yaşanan olayları anlatan oyunlar da kaleme alınmıştır.

Abdullah Yılmaz tarafından 1963-1964 Kıbrıs olayları üzerine yazılan *Kıbrıs Bizimdir* isimli bir perdelik kısa oyunda, Rumların Türklere yaptıkları zulüm ilkökul öğrencilerinin yaşadıklarından hareketle verilir (1964: 1-12). Oyun, Türk askerlerinin Kıbrıs'a hâkim olduğu haberıyla sona erer. Bir temenni niteliği taşıyan edebî kurgu, anlatma zamanından yaklaşık on yıl sonra gerçekleşir. Eser, 1964'te Rize Halk Eğitim Merkezi tarafından temsil edilir.

Kıbrıs'ta Rumların Türklere yaptıkları zulümleri anlatan oyunlardan bir diğeri *Kıbrıs Ateşler İçinde* isimli oyundur. Piyes, köy öğretmenin teşviki ve cesaretiyle, köylülerin ehafrım kuşatan Rumlara karşı verdikleri kahramanca mücadeleyi anlatır (Erdoğan 1967: 1-28).

Konusu Kıbrıs'ta geçen *Emellerin Uğraşısı* isimli oyunda Tarih'in Rum komşusu Sofi'den hareketle, Rumların Türklere karşı takındığı düşmanca tavır ve ihanetleri anlatılır

*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (asengul@aku.edu.tr)